

A SZOVJET LÉGIDESZANT FEGYVERNEM ALKALMAZÁSÁNAK, SZERVEZETÉNEK ÉS HADITECHNIKAI ESZKÖZEINEK FEJLŐDÉSE 1930-1945

I. RÉSZ.

Turcsányi Károly - Hegedűs Ernő¹

Bevezető gondolatok

A légideszant csapatok kérdéskörében folytatott kutatások alapján tanulmányunk a haditechnikai fejlődés szemszögéből közelítve elemzi a szovjet légideszant fegyvernemet, amely létrehozását tekintve elsőnek mondható a világon. A vizsgálat elvi alapját a haditechnika, a harcjelzés és a katonai szervezet kölcsönhatásait feltáró hadtudományi törvényszerűség² képezi. Erre építve először a harcjelzés elméleti alapjait és a légideszant fegyvernem jelentősebb hadműveleteit és alkalmazási tapasztalatait mutatjuk be. A hadműveleti elmélet leírásával párhuzamosan bemutatjuk azt a katonai teoretikust, aki a harmincas évek elején felismerte, hogy az újonnan rendelkezésre álló haditechnikai eszközök – szállító repülőgépek, ejtőernyők és könnyű fegyverzettechnikai eszközök illetve harcjárművek – lehetővé teszik egy új fegyvernem felállítását. Második lépésként részletesen ismertetjük a szovjet légideszant csapatok felszerelését és fegyverzetét. Tanulmányunk harmadik részeként a szovjet légideszant fegyvernem szervezeti struktúrájának változásait elemezzük a háborús évek folyamán. Végezetül a haditechnika, a harcjelzés és a szervezeti változások területére vonatkozó következtetéseket fogalmazzuk meg.

¹ Prof. Dr. Turcsányi Károly nyá. mk. ezredes, ZMNE VSZTK Haditechnikai és minőségügyi tanszék, tanszékvezető egyetemi tanára.

Hegedűs Ernő százados, MH HTEK.

² Dr. Turcsányi Károly: Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban, Honvédelem, 1988/8. sz. 83-93. o.

I. A szovjet légideszant fegyvernem alkalmazási elvei és jelentősebb hadműveletei

1. 1. A mély hadművelet elmélete

A légideszant fegyvernem alkalmazási elveinek kidolgozásában és az alakulatok felállításában meghatározó szerepe volt *Mihail Nyikolajevics Tuhacsevszkij* szovjet marsallnak és katonai teoretikusnak. Tuhacsevszkij 1883-ban született. Régi katonadinasztia tagja. A hadapródiskolát 1911-ben, a tisztiiskolát 1914-ben végezte el, mindkettőt évfolyamelsőként. Orosz gárdatisztként kezdte pályafutását a Szemenov testőrezredben. Az I. világháború folyamán hat hónap frontszolgálat alatt hat kitüntetést szerzett, köztük a Szent György Keresztet. Tuhacsevszkij minden kétséget kizáróan mintakatoná és kiemelkedő tehetség volt. 1915-ben német fogságba esett, ahol hosszú időt töltött, majd 1917-ben hazaszökött. Kiemelkedő szerepe volt a Vörös Hadsereg megszervezésében. A polgárháborúban a fehérek ellen tevékenykedő 1. hadsereg parancsnoka, majd a Déli Front parancsnokának helyettese volt, később a 8. majd az 5. hadsereg parancsnoka lett. 1920-ban nevezték ki a Kaukázusi Front parancsnokává. A szovjet–lengyel háborúban Nyugati Front parancsnoka volt. A háborús évek alatt nemcsak kiemelkedő karriert futott be, hanem kimagasló háborús és vezetői tapasztalatokra is szert tett. A háború után a katonai akadémia hadászati vezetője majd parancsnoka,³ 1928-tól a Leningrádi Katonai Körzet parancsnoka, a hadügyi népbiztos első helyettese, fegyverzeti főnök volt. 1931-től 1937-ig, haláláig a Vörös Hadsereg páncélos-ellátásáért felelős csoportfőnökség⁴ vezetője beosztást látta el.

Tuhacsevszkij elméleti munkásságának sarokpontja, hogy már a harmincas évek elején, fejlődésének korai szakaszában felismerte a gépesített hadviselés – a páncélozott harcjárművek és a repülőgépek – jelentőségét, és energikusan szorgalmazta az ehhez szükséges nagy számú haditechnikai eszköz rendszerbe állítását, és az ebből fakadó új harceljárások bevezetését. A haderőreform kezdeményezője, végrehajtásának energikus irányítója volt. Nevéhez köthető az *önálló harcokosi-csapatok felállítása, alkalmazási elveik kidolgozása, gépesített hadtestek létrehozása*. Nagy

³Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995. 1342. o.

⁴Gosztonyi Péter: A Vörös Hadsereg: a szovjet fegyveres erők története Európa, Budapest, 1993. 96. o.

hangsúlyt fektetett a repülőgépgyártás felfuttatására is. A fokozott gépesítési-fegyverkezési program következtében a Vörös Hadsereg a harmincas évek elején már 10000 harckocsival és közel 3000 repülőgéppel rendelkezett, és elmondható, hogy Tuhacsevszkijnek igen nagy érdemei voltak mindkét fegyvernem ilyen mértékű fejlesztésében. Emellett a Vörös Hadseregben Tuhacsevszkij kezdeményezte az ejtőernyős alakulatok létrehozását.⁵ Felismerte, hogy a kor technikai színvonalán megépíthető nagyméretű bombázó repülőgépek szállító kapacitása nemcsak nagyszámú ejtőernyős deszant alkalmazását teszi lehetővé, hanem különféle harcjárművek és nehezebb tüzérségi eszközök leszálló módszerrel történő deszantolását is.

Az immár jelentős mennyiségű harckocsi-csapatok, az erős légierő és az újonnan felállított légideszant fegyvernem összehangolt tevékenységét alapul véve Tuhacsevszkij marsall megalkotta az I. világháborúból ismert mélyen tagolt statikus védelmi rendszerek hatékony áttörését célzó **„mély hadművelet elméletet”**⁶ (*teoria glubokoj operacii*), ami az ellenséges védelem teljes szélességben történő lefogását követően, a légierő által támogatott gépesített csapatok, erős harckocsi ékek nagy mélységű előretörésén alapult. **A mély hadművelet elméletében a harckocsi-csapatok és a légierő együttműködése mellett harmadik pilléreként kiemelt szerepet kaptak az újonnan felállított légideszant csapatok** is, amelyeket a támadás fő irányában kívántak alkalmazni, az előretörő gépesített ék támadási ütemének fenntartása érdekében. A légideszant a mélységben elhelyezkedő ellenséges tartalékok pusztításával és lefogásával, a tartalékok előrevonásának megakadályozásával segítette a könnyű gépesített és lovas hadtestekből álló **„sikerfejlesztő lépcső”** nagy mélységű előretörését. A **„mély hadművelet elmélet”**, illetve Tuhacsevszkij személye a szovjet légideszant fegyvernem gyors és dinamikus fejlődését tette lehetővé. Tuhacsevszkij mély hadművelet elmélete, repülőgép és harckocsi-fejlesztési elképzelései, elgondolása a légierő, a légideszant és a harckocsi-csapatok hatékony alkalmazásával kapcsolatban, egy olyan korszerű szovjet hadászati-harcászati tevékenység megvalósítására lett volna garancia, amely jóval kevesebb emberáldozattal járhatott volna. Tuhacsevszkij azért lelkesedett a technikai újdonságokért, mert úgy látta,

⁵ William J. Spahr: Sztálin hadvezérei. A szovjet vezérkar 1917 – 1945. LAP-ICS könyvkiadó, Budapest, 1998. 189. o.

⁶ Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995. 910-911. o.

hogy ezekre alapozva olyan új harc eljárásokat lehet kidolgozni, amelyekkel megváltoztatható az ütközetek addigi szokásos menete. ***Elkerülhetőnek tartotta az ellenség minden egyes ellenállási gócéért vívott lassú, felőrlő harcot, a technikai haladásra alapozva pedig a hadviselés új, hatékonyabb formáinak bevezetését szorgalmazta.***⁷

A sztálini tisztogatások során, a több nyelven beszélő, számos nyugati kapcsolattal rendelkező Tuhacsevszkij marsallt, a nyugaton is elismert katonai teoretikust és katonadiplomatát egy koncepció per eredményeképpen kivégezték. Tuhacsevszkij mély hadművelet elméletét, illetve az önálló harcokci-csapatokra vonatkozó elképzelését a marsall halála után mellőzték, „***a gépesített hadtesteket feloszlatták, a bombázórepülés fejlesztését visszafogták, így a mély hadműveleteket éppen azoktól a fegyverektől fosztották meg, amelyeken a sikerük múlik.***”⁸ A szovjet légideszant fegyvernem technikai fejlesztése is lelassult ekkortól.

Nemcsak a korszerű gépesített haderő felállítását szorgalmazó katonai teoretikus kiesése volt az oka a mély hadművelet elmélet háttérbe szorulásának, hanem az 1936-37-es spanyol polgárháború tapasztalatai is, ahol az egyébként kitűnő szovjet BT és T-26 harcokcsik igen jelentős veszteségeket szenvedtek a védelmi vonalakban telepített páncéltörő ágyúk tüzétől. A szovjet katonai vezetés ebből helytelen következtetéseket vont le, és ezek alapján elvetette a mély hadművelet elméletet, ami negatív értelemben hatott a harcokci és a légideszant fegyvernemre is. Tuhacsevszkij halálát követően a szovjet hadsereg visszatért a harcokcsik gyalogságot támogató elaprózott alkalmazásához. Mivel a spanyol polgárháború látszólag a bombázó repülőgépek önálló alkalmazását igazolta, az új vadászrepülő típusok rendszeresítése is lelassult.

A német támadás napjaiban a Vörös Hadsereg véres realitásként szembesült a Tuhacsevszkij mély hadművelet elméletével igen szoros – mondhatni „***egyenes ági***” – rokonságot mutató⁹ német „***villámháborús***” hadműveletekkel, amikor a német harcokcsi-ékek a légierő közvetlen tá-

⁷ William J. Spahr: Sztálin hadvezérei. A szovjet vezérkar 1917 – 1945. LAP-ICS könyvkiadó, Budapest, 1998. 188. o.

⁸ William J. Spahr: Sztálin hadvezérei. A szovjet vezérkar 1917 – 1945. LAP-ICS könyvkiadó, Budapest, 1998. 193. o.

⁹ A harcokcsi ékek harcászati alkalmazását szovjet és német tiszték még a két ország katonai együttműködésének időszakában dolgozták ki 1928-1933 között egy kazanyi kísérleti bázison. A légierő kísérleti bázisa a Moszkva melletti Lipeckben volt.

mogatása mellett mélyen benyomultak a Szovjetunióba. Ezután Tuhacsevszkij munkásságát és elméleteit a háború első évében hamar rehabilitálták. 1941 folyamán a szovjet katonai vezetők újabb generációja ismét alkalmazni kezdte a mély hadművelet elméletét. Számos légideszant bevetésre is sor került, továbbá lépéseket tettek a harcokcsicsapatok önálló alakulatokba szervezésének irányába is.¹⁰ A Tuhacsevszkij marsall által kidolgozott mély hadművelet elmélete napjainkban is elismert és gyakran idézett a nyugati katonai szakirodalomban.

1. 2. A szovjet légideszant csapatok nagy gyakorlatai

A szovjet légideszant csapatok főbb hadműveleteit, tevékenységét és történetét vizsgálva először a *harmincas évek nagy gyakorlatait* kell megemlíteni. 1934-ben a Belorusz Katonai Körzet hadgyakorlatán 900 felfegyverzett ejtőernyősből álló légideszantot dobtak le. 1935-ben a Kievi Katonai Körzet gyakorlatán már 1200 ejtőernyősből álló ejtőernyős deszantot és 2500 főből álló géppuskával, ágyúkkal és aknavetővel ellátott leszálló deszantot tettek földre. Még ebben az évben egy másik gyakorlaton 7500 fő létszámú kombinált deszantot vetettek be, technikai eszközökkel, járművekkel, páncélszocsikkal és 10 db löveggel¹¹ együtt. Külső függesztményként rögzített oldalszocsis motorkerékpárokat is dobtak le teherernyővel. A harmincas évek nagy gyakorlatainak fő célja a mély hadművelet elméletének gyakorlati „kipróbálása” volt.¹²

A német-szovjet háborút megelőző időszak helyi háborúiban harci tapasztalatokra tehetett szert az újonnan létrehozott fegyvernem. A légideszant csapatok egy része 1939 augusztusában lövészgyalogságként vett részt a *Halhin-Gol folyónál* kirobbant szovjet-japán küzdelemben. A *szovjet-finn háborúban* 1939. novemberében Petsamó térségében vetették be a légideszant csapatokat,¹³ ezúttal is hagyományos gyalogságként.

¹⁰ Bombay – Gyarmati – Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999. 143. o.

¹¹ Tóth Loránd: Ejtőernyős deszant. Zrínyi kiadó, Budapest, 1987. 11. o.

¹² Tim Bean – Will Fowler: Szovjet harckocsik a II. világháborúban. Hajja és Fia Könyvkiadó, Debrecen, 2004. 33. o.

¹³ Kurt Student: Airborn Forces. In: Liddel Hart: The Red Army, Harcourt, New York, 1956.

1. 3. A besszarábiai légideszant művelet

Két légideszant dandárt vetettek be **1940. június 29-én**, amikor a szovjet hadsereg elfoglalta **Besszarábiát**. A szárazföldi haderőnem lovas és harcokosi csapatai gyors előrenyomulást hajtottak végre két kulcsfontosságú város, Izmail és Bolgrád irányába. A szárazföldi hadműveletek június 28-án kezdődtek meg. A légideszant csapatok tervezett feladata az volt, hogy elfoglalják a városokat, megakadályozzák az ott található objektumok, hidak és vasútvonalak, illetve az úthálózat és ipari kapacitások felrobbantását és megsemmisítését a kivonuló román csapatok részéről és biztosítsák a területet a gépesített és lovas csapatok beérkezéséig. Három légideszant dandárt, a 214.-et, a 201.-et és a 204.-et a célterülettől 350 km. távolságra elhelyezkedő repülőtereken vonták össze. A légideszant hadművelet vezetésével a légierő parancsnokát bízták meg. A szállítási feladatokat 170 darab TB-3 repülőgép végezte, ami rendkívül jelentős mennyiségnek volt mondható. A három dandárból végül csak kettőt vetettek be, a harmadikat tartaléknak hagyták. A június 29-ei napon a 204. légideszant-dandárt Bolgrádtól 12 km-re dobták le. A bőséges légi szállító kapacitásnak köszönhetően a dandárok összes technikai eszközét, köztük tábori és páncéltörő tüzérséget és T-38, illetve T-40 könnyű harcokosikat is deszantoltak.¹⁴ A dandár támadást indított a város ellen, amelyet estig el is foglalt. A következő napon, 30-án, a dandár egyik zászlóalja elfoglalta Kagul városát. A 201. légideszant-dandárt eredetileg leszálló módszerrel kívánták deszantolni az Izmail város környéki repülőtereken. Mivel a légi felderítés adatai alapján úgy találták, hogy ez nem lehetséges, 30-án ejtőernyős dobással deszantolták a dandárt, közvetlenül Izmail területén. Ez természetesen problémákat jelenthetett a nehézfegyverzetet illetően, mivel annak többségét ejtőernyővel nem lehetett földre juttatni. A dandár még aznap elfoglalta a várost, és biztosította a város környéki létfontosságú útvonalakat is. A Besszarábia elleni hadművelet azoknak a monstre légideszant gyakorlatoknak az „**éles**” főpróbája volt, amelyeket a szovjet légideszant csapatok 1932 és 1938 között hajtottak végre. Ez volt a fegyvernem első harcserű alkalmazása, ahol légideszant feladatokat hajtottak végre az alakulatok. Valóban hatásos volt ez a hadművelet, habár fegyveres összetűzésre nem került sor a visszavonuló román erőkkel. A Szovjetunió egy jól felkészült, a kor színvonalának megfelelően felszerelt légideszant fegyvernemre támaszkodva nézhetett szembe a közelgő konfliktussal.

¹⁴ The Great Book of Tanks. Krause publications, Iola, USA, 2000.

1. 4. A mcenszki légideszant művelet

Az 1941-es német támadás folyamán, *október 5-én Mcenszknél* az 5. légideszant-hadtestet vetették be¹⁵ az Orel-Tula irányban a mélységbe betörő, az orosz védelem áttörését követően szinte ellenállás nélkül előrenyomuló ellenség harcokcsi-csapatainak feltartóztatására, a saját páncélos-csapatok támogatása és a védelmi rendszer megerősítése céljából. A német 24. gépesített hadtest október 3-án foglalta el Orelt. Október 6-án intenzív esőzések kezdődtek, az utak – a lánctalpas eszközök kivételével – járhatatlanná váltak. A 24. gépesített hadtest állományából kijelölt 4. páncélos hadosztály ilyen körülmények közt kezdte meg az előrenyomulást Orelből a Moszkva kapujaként számon tartott Tula városa felé.

Ahhoz, hogy a stratégiai fontosságú Tula védelmét a Vörös Hadereg megerősítse, illetve hogy az Orelnél áttört védelmi vonal visszavonuló-menekülő szovjet erőit gyülekeztetni tudják, időre volt szükség. Ezért döntő fontosságúvá vált az előrenyomuló 4. páncélos hadosztály megállítása az Orel-Tula szakaszon. Erre a célra az említett útszakaszon elterülő Mcenszk városa és az ott átfolyó Susa folyócska térsége tűnt a legalkalmasabbnak. A Mcenszk térségében bevezethető kis létszámú, jellemzően lövészgyalogságból álló erők nem lettek volna képesek a feladat végrehajtására. Hagyományos szárazföldi erők gyors átcsoportosítása – a harcokcsi-csapatok kivételével – lehetetlen feladatnak bizonyult a sártengerré vált utakon, így más megoldásra volt szükség. Az elképzelés az volt, hogy a légi úton gyorsan helyszínre szállítható légideszant csapatok a mihamarabb beérkező szovjet 4. és 11. páncélos dandár erőivel együttműködve tartóztatják fel az ellenség előrenyomulását. A szállítási feladatok végrehajtására 60 db repülőgép (TB-3 és PSZ-84 típus) állt rendelkezésre.

A légideszant csapatoknak már jóval a Mcenszk – Susa védelmi vonal előtt fel kellett vennie a harcérintkezést az ellenséggel, és a támadó erőket szétbontakozásra készítette, előrenyomulásukat lassítva rá kellett vezetnie a német támadó csoportosítást az időközben kiépített mcenszki védelmi vonalra. Az Orel melletti repülőtéren leszállóhelyet az ellenséghez közel választották meg, így már a kirakás alatt kitették a deszantot az ellenséges tüzérség és légierő csapásainak. A célterületen egy repülőtérré és több, terepen kijelölt leszállóhelyre 6000 katonát raktak ki október 4-

¹⁵ A második világháború története 1939-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981. IV. kötet 132-146. o.

étől kezdődően. Két nap alatt 10 páncéltörő löveggel, géppuskákkal és aknavetőekkel, illetve páncéltörő puskákkal felszerelve, kétnapi lőszerjavalmazással együtt a célterületre juttatták az egész hadtestet. A földet ért légideszant dandár a kirakást követően azonnal felvette a harcot az ellenséggel. További két dandárt védettebb területen, Oreltől nyolc kilométerre a terepen raktak ki, illetve dobtak le, ejtőernyővel. A hadtest erői október 4. és 10. között folyamatosan harcoltak a német erőkkel, az időközben beérkezett szovjet páncélos erők – a Katukov tábornok parancsnoksága alatt harcoló 4. páncélos dandár – támogatása mellett. Folyamatosan visszavonulva a légideszant hadtest erői három védelmi vonalat hoztak létre Orel és Mcenszk között, lassan rávezetve a német erőket a Mcenszk vonalában ez idő alatt kiépített komolyabb védelmi állásokra. Mcenszknél megerősítették a helyben védő 1. gárda-lövészhadtest csapatait, elfoglalták az ekkorra kiépített védelmi állásokat. A küzdelem az október 10. és 23. közötti időszakban dúlt a város körül kiépített védelmi állásokban, ahol a gyalogság statikus védelmi rendszere először megállította a német támadást, amit szovjet harcokcsi-dandárok ellenlökése követett. A harcokcsi dandárok hatékony csapásai és a légideszant erőkkel megerősített védelem kombinált alkalmazása meghozta a sikert. A német 4. páncélos hadosztály támadása elakadt, Mcenszk október 23-ig a szovjetek kezén maradt.

Néhány nappal később beérkezett a német erősítés, így az elakadt német támadás tovább folytatódhatott. A német erők a Mcenszk vonalában kiépített védelem október 24-ei áttörését követően sem tudtak dinamikusan előrenyomulni, mivel a szovjeteknek elegendő idejük maradt a Tula felé vezető út elaknásítására, és a hidak felrobbantására.¹⁶ A lélegzetvételnyi, néhány napos időnyereség azt is lehetővé tette a szovjetek számára, hogy gyülekeztessék az Orelnél áttört védelmükből visszavonuló erőiket, (a 3. és 13. hadsereg maradványait), illetve hogy megerősítsék a kulcsfontosságú Tula városának védelmét. Tula Moszkva védelmének egyik kulcsfontosságú pontja volt, és 29-ére, a német erők beérkezésére sikerült is jól kiépíteni a város védelmét, amelyet a németek soha nem vettek be. Az 5. légideszant-hadtest bevetése Mcenszknél jó példája annak, hogyan alkalmazhatóak a légideszant csapatok védelemben. Ez a hadművelet egyúttal a szovjet légideszant fegyvernem egyik elismerésre méltó sikere is volt.

¹⁶ Földi Pál: A Barbarossa hadművelet. Anno kiadó, Budapest, 2003. 181. o.

1. 5. A Vjazma – Rzsev – Juhnov térségében végrehajtott légideszant művelet

A szovjet légideszant fegyvernem hadműveleti szintű tevékenységére került sor a *Vjazma-Rzsev-Juhnov térségben 1942 január 3-tól február 18-ig*. A Vörös Hadsereg december 6-án megindított ellentámadása, a német védelem sikeres áttörése következtében egyes német seregtestek – a 9. és 4. tábori hadsereg, illetve a 3. és a 4. páncélos hadsereg - három oldalról bekerítésbe kerültek a Rzsev-Juhnov-Vjazma térségben, amelyet a szovjetek további átkaroló mozdulatokkal igyekeztek teljessé tenni. A bekerítés esélyét növelte, hogy a kialakítandó katlan legnyugatibb, legkritikusabb pontjánál, – a katlan szájánál – egy az októberi brjanszki csatából visszamaradt jelentős szovjet csoportosítás folytatott partizánharcot az ellenség hadtápterületén, egy 170x70 km-es területen.¹⁷ Az alábbiakban a Vjazma-Rzsev-Juhnov térségben végrehajtott hadműveleti szintű szovjet bekerítési kísérlet során végrehajtott légideszant bevetéseket ismertetjük, sorrendben a Mjátlevó, Znamjonka – Zselanje, Vjazma, Rzsev és Juhnov helységek közelében végrehajtott akciókat.

Mjátlevó térségében, a Vjazma-Juhnov vonaltól nyugatra, 1942 január 3-án 1300 fő leszálló és két ejtőernyős deszant zászlóalj erejű légideszantot vetettek be az ellenség számára létfontosságú utak és a német utánpótlás szempontjából létfontosságú vasútvonal, illetve vasútállomás elfoglalása céljából, továbbá a 43. és 49. hadsereg támadásának elősegítése, illetve az ellenség erői visszavonulásának meggátlása érdekében. A légideszant csapatoknak meg kellett akadályozniuk az ellenséget tartaléki előrevonásában is Juhnovból Mjátlevo felé. *Egy ejtőernyős zászlóalj* bevetésével elfoglaltak egy repülőteret, majd leszálló deszant fogadására készültek fel. Az időjárás megromlásával a leszálló deszant repülése meghiúsult. A tartósan rossz időjárás a továbbiakban gyakorlatilag lehetlenné tette a harcát vívó légideszant légi úton történő utánpótlását, illetve további erők kiszállítását. A légideszant csapatok ennek ellenére megtámadták a kijelölt vasútvonalat, felrobbantottak egy vasúti hidat, több helyen megromgálták a vasúti pályatestet. Vasútiór-századokat és vasúti szállítmányokat semmisítettek meg, köztük 28 vasúton szállított harckocsit. Megszálltak egy erdőt, és elfogták az azon átvonuló ellenséges hadtáposzlopot, 119 fogattal, amelyeket később a saját csapatoknak

¹⁷ Földi Pál: A második világháború katonai története. Anno kiadó, Budapest, 2001. I. k. 284. o.

adtak át, amikor a deszant állománya 20-án, tizenhét nap önálló harctevékenységet követően egyesült a támadó 49. hadsereg csapataival. Összességében sikeres volt a deszant tevékenysége, mivel jelentős zavarokat okozott az ellenséges hadtápterületen, hozzá kell azonban tenni, hogy a deszant igen jelentős veszteségeket szenvedett, amit nagymértékben a légi utánpótlás hiánya okozott.

Ugrától keletre, Znamjonka és Zselanje térségében január 18-án egy újabb légideszant bevetést hajtottak végre, ezúttal az ellenséges erők bekerítése, távolabbi célként Vjazma elfoglalása érdekében. A deszant a német erők bekerítését végző 33. hadsereggel és az 1. gárda-lovashadtesttel egyesülve és együttműködve hajtotta végre feladatát. Ennek a két utóbbi magasabbegységnek a támadását támogatta a **két ejtőernyős deszant zászlóalj és a légi szállítású 250. lövészezred**. Az ejtőernyős csoportosítás 450 fős állománya, illetve a leszálló csoport (lövészezred) 1200 fős állománya összesen 560 puskával és 800 géppisztollyal, 38 golyószóróval, 34 aknavetővel, 34 géppuskával, illetve 6 páncéltörő fegyverrel (nehézpuska) és két 45 mm-es páncéltörő löveggel, továbbá különféle műszaki anyagokkal rendelkezett. Négy repülőgép szállított egy 65 fős leszállást biztosító csoportot, valamint tábori repülőtéri berendezéseket a kijelölt területre, ahol a csoport előkészítette a területet a leszálló deszant fogadására. A légideszant főerők beérkezése azonban két napot késelt a kedvezőtlen időjárás miatt, így az akció elveszítette meglepetésszerű jellegét. Az erők deszantolása 22-éig fejeződött be, és többségében éjjel került végrehajtásra. A deszant erői azonban már 20-án harcban álltak, mivel az ellenség erői megkísérelték a légideszant felszámolását. Ez azonban ekkor még nem sikerült. A légideszant csoportosítás kitört a bekerítésből, elfoglalt egy községet, és elvágott egy útvonalat az ellenség visszavonulásának megakadályozása érdekében. Ezután a légideszant az eredeti tervek szerint egyesült a január 27-én a német vonalakat áttörő 1. gárda-lovashadtest erőivel.¹⁸ Az eredetileg célul kitűzött bekerítés, és

¹⁸ Említésre méltó a szovjet légideszant alakulat harcéljárásaival kapcsolatban, hogy a szárazföldi erő előrevetett osztaga, amelynek támadását a légideszant közvetlenül támogatta, gyakran lovassági alakulat volt. A lovassági alakulat gyors és mozgékony páncélgépkocsikat és úszóképes könnyű páncélosokat is tartalmazott, és sokkal gyorsabban képes volt támogatni a könnyű légideszant-csapatok harcát, mint a nehéz eszközökkel támadó főerők. Emellett ez a könnyű alakulattípus képes volt áthaladni olyan terepszakaszokon is, amelyeket a gépesített erők nem, vagy csak nehezen küzdöttek le. Nem véletlenül szerepelt a lovasság Tuhacsevszkij mély hadművelet elméletében. Zsukov is említést tesz a lovasság és a légideszant közös alkalmazásáról, i. m. 113. oldalán.

Vjazma elfoglalása azonban nem valósult meg, mivel a bekerítésre törekvő szovjet erőket – a 33. Hadsereg három lövészadosztályát, az 1. gárda-lovashadtestet és magát a légideszantot is – bekerítették, és felmorzsozták a német csapatok.

Vjazma térségében alkalmazták a 4. légideszant hadtestet **1942 január 27-től február 2-ig** a német 9. és 4. páncélos hadsereg erői ellen, az eredetileg tervezett bekerítés végrehajtása, illetve az ellenség mögöttes területein harcoló 33. hadsereg és 1. gárda lovashadtest támogatása céljából. A légideszant hadtest szállítására 62 repülőgép, 40 db. Li-2-es és 22 db. TB-3-as állt rendelkezésre, biztosításukról 90 db vadászrepülőgép gondoskodott. A csekély szállítóképesség ellensúlyozása céljából a deszant megindulási körletét a frontvonalától mindössze 35 km távolságra választották meg, csökkentve így a repülési időt. Mivel azonban nem fordítottak megfelelő figyelmet a gyülekeztetett légideszant csapatok álcázására, az ellenség felderítette, és bombázni kezdte a légideszant gyülekezési körleteit és repülőterét. A bombázást az ellenséges légifőlény tette lehetővé. Ezek után a légideszant bevetések fő erősségéről, a meglepetésről szó sem lehetett többé. Ennek ellenére megkezdték a légideszant hadműveletet. A **zászlóalj méretű** előrevetett osztag ledobását éjjel végezték. A szállítógépek – többségében légierőtől elvont bombázók – pilótái azonban nem voltak kellőképpen kiképezve a légideszant feladatokra, ezért az osztag a kijelölt célterülettől 15-18 km-re ért földet. Az ellenséges légvédelmet a légierő nem fogta le kellőképpen, így a deszantot nagy magasságból kellett ledobni és az alakulatok jelentősen szétszóródtak. Az előrevetett osztag rádiója a csapatok zömétől nagy távolságban ért földet, és mivel nem alkalmazták a hírendszer megkettőzését, az osztag összeköttetése megszűnt a saját erőikkel. Ennek ellenére a légideszant hadműveletet tovább folytatták, és másnap **még egy zászlóaljat** dobtak le, ismét éjjel. A csapatok harcát 22 aknavető, 35 géppuska és 2 páncéltörő ágyú támogatta¹⁹. Az ellenség folyamatosan bombázta a légideszant megindulási és érkezési körleteit is, így csak egy fél dandár mennyiségű erőt sikerült ledobni. Végül az időjárás rosszra fordulása miatt teljesen leállították a légi szállítási műveletet. A ledobott deszantok azonban megkezdték feladatuk végrehajtását. Az eredeti elképzelés szerint a légideszant csapatoknak el kellett vágniuk az ellenség visszavonulási útvonalait. A deszant állománya megrongált egy vasútvonalat és megszállt egy erdőt, elrejtve az azon keresztül futó utakat. A német erők csak két napos harc után, zuhanóbombázók és rohamlövegek bevetésével tudták megtisztítani

¹⁹ Tóth Loránd: Ejtőernyős deszant. Zrínyi kiadó, Budapest, 1987. 14. o.

az utakat. A továbbiakban a deszant alegységei az ellenség hadtápterületein harcolva nyomultak előre, és február 6-án egyesültek az 1. gárda-lovashadtesttel.

1942. február 12-én Rzsev térségében, a szovjet hadműveleti bekerítés jobb szárnyán, a németek bekerítették a támadást végrehajtó 29. hadsereg törzsét és néhány alakulatát. Megerősítésükre a 7x8 km-es területre egy ejtőernyős légideszant **zászlóaljat** és utánpótlást dobtak le, éjjel. Az így megerősített csapatok öt napos harc után 22-én kitörték a bekerítésből.

Hadtest erejű légideszantot alkalmaztak **1942. február 18-án, Juhnov** térségében az ellenséges hadtápellátás zavarása, a 33. hadsereg, az 1. gárda-lovashadtest és a 4. légideszant-hadtest bekerítésben harcoló erői felmentése céljából. Ennek érdekében hat éjszaka folyamán mintegy 7000 katonát és 1500 fegyverzettel és felszereléssel teli deszantszakot dobtak a célterületre. A deszant a hadtápellátás zavarása és a tartalékok mozgásának akadályozása mellett egyes részeivel megerősítette a területen bekerítésben harcoló saját alakulatokat. A szárazföldi haderő március 2-án indított támadást a bekerítésben harcoló erők felmentése céljából, kísérletük azonban kudarcba fulladt. Végül a német csapatok a szovjet légideszantot a bekerített erők zömével együtt április végéig szinte teljesen megsemmisítették.

Összegezve a szovjet légideszant csapatok tevékenységét a Vjazma-Rzsev-Juhnov térségben, megállapítható, hogy a bekerítési hadművelet folyamán egy légideszant hadtest, továbbá hat zászlóalj és egy légi szállítási lövészezred, hozzávetőleg mintegy 11.700 fő került bevetésre, amelyek többségében felmorzsolódtak. ***Ez egyfelől a szovjet támadó hadművelet kifulladásának volt köszönhető, másfelől nagy szerepet játszott a vereségben a szovjet légideszant csapatok gyenge felszerelése és fegyverzete, illetve csekély szállító kapacitása.*** Még ennek a gyenge felszerelésnek is csak a töredékét sikerült deszantolni a légi szállító kapacitás szűkössége miatt. ***Habár a légideszant hadműveletre vonatkozó tervekben ott szerepelt a légideszant hadtest részét képező könnyű harckocsi zászlóalj bevetése²⁰ is, a kis számban alkalmazott TB-3 bombázó miatt erre nem kerülhetett sor. Szintén az elégtelen szállító kapacitásnak köszönhető, hogy az egyébként jelentős élőerővel rendelkező ledobott légi-***

²⁰ Glantz, David M.: The Soviet Airborne Experience. Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, 1984. 47. o.

deszant gyenge teljesítményt nyújtott, mivel erőit elaprózva vetették be. Emellett a német csapatok hatékony ellenintézkedéseket foganatosítottak a hadműveleti szintű bekerítés megakadályozására, a szovjet csapatok támadása pedig kifulladt. Így már nem voltak képesek felmenteni és támogatni a deszantokat. A támadás kifulladására ellenére került sor január 27-én a legnagyobb hadműveleti légideszant bevetésre, ami ezért eleve kudarcra volt ítélve,²¹ és amelyért elsősorban a katonai vezetés hibás döntése okolható²². Ezután a kudarc után mintegy másfél éves szünet következett a szovjet légideszant fegyvernem történetében, amely idő alatt a csapataikat közönséges lövészgyalogságként alkalmazták.

1. 6. A Dnyeper- átkelés folyamán végrehajtott légideszant művelet

A Dnyeper jobb partján egy hídfő *kialakítása feladattal* alkalmaztak hadtest erejű hadműveleti légideszantot **1943. szeptember 25-én**, erőszakos folyamátkelés támogatása céljából. A légideszant feladata egy 30x20 km-es hídfő kialakítása és az ellenség tartalékai előrevonásának megakadályozása volt. A három dandárból álló erőt a hadművelet időtartamára egy légideszant hadtestbe egyesítették, melynek összlétszáma mintegy 10000 fő volt. Hozzá kell tenni, hogy ezek az erők – az 1. a 3. és az 5. légideszant dandárok - már másfél éve egyszerű lövészalakulatként tevékenykedtek, légideszant kiképzést nem folytattak.

Az ejtőernyősök deszantolására 180 Li-2 típusú szállító repülőgép állt rendelkezésre, TB-3-as típust itt már nem használtak. Könnyű ágyúk és egyéb technikai eszközök deszantolására 10 db IL-4 bombázó által vontatott 35 db szállító vitorlázógépet alkalmaztak. A műveletet két repülőtér csomópontból indították. A légideszant hadművelet a hirtelen kialakult rossz időjárás miatt egy nap késedelmet szenvedett. A szárazföldi erők hadműveletei eközben tovább folytatódtak, és sor került a 3. gárdaharcokosi-hadsereg egyes alakulatainak erőszakos átkelésére a Dnyeperen, és hídfő foglalására. Reakcióként az ellenséges alakulatokat a kialakult hídfő felé mozgatták, a hídfő felszámolása céljából. Ezáltal az ellenség pont abban a térségben ért el jelentős erőkoncentrációt, ahol a légideszant hadtest ledobását és kirakását tervezték. Német részről a le-

²¹ Szagajak, P. – Ciganok, A.: Légideszantok alkalmazása a Nagy Honvédő Háborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 1. sz. 233. o.

²² Zsukov, G. K.: Emlékek, gondolatok. Kossuth – Zrínyi, Budapest, 1970. 282. o.

dobás napjára két páncélos-, egy páncélgránátos-, és két gyaloghadosztályt vontak össze a kijelölt ledobási zónák környezetében. A légideszant bevetését megelőző felderítés azonban nem fedte fel ezt a jelentős erőkoncentrációt. Megkezdték a deszant berakását a szállító repülőgépekbe, mivel azonban a légideszant alakulat és a szállító gépek együttműködése előzőleg nem lett kellőképpen begyakorolva, csak ekkor, közvetlenül a hadművelet előtt derült ki, hogy nem fér be a tervezett felszerelés a gépekbe. Emiatt repülőgépek átcsoportosítása vált szükségessé más repülőterekről, ami újabb késedelemhez vezetett.

A tervezett 500 felszállás helyett az első éjjelen mindössze 298-at hajtottak végre. A deszant kidobásakor a szállító repülőgépek a nem kellően lefogott légvédelmi tüzéség miatt nagy magasságban maradtak, így a tervezett 14x10 km-es földetérési zóna a valóságban mintegy hússzor nagyobb, 70x40 km nagyságú lett, amelyen a 3. és az 5. légideszantdandár állománya ért földet. Az eredeti terv szerint kijelölt 1. légideszantdandárt már nem sikerült bevetni, ami tovább csökkentette a légideszant hadművelet sikerének esélyét. A deszantolt fegyverzet és felszerelés többsége kis tömegű eszköz volt, mivel csak ejtőernyős deszant módszer alkalmazására volt lehetőség, és csak igen csekély számban alkalmaztak vitorlázógépeket. A deszantolt nehézfegyverzet mindössze 8 db, ekkorra már elavult 45 mm-es páncéltörő ágyú és 12 db aknavető volt, ami a vállalkozás méreteit tekintve rendkívül csekélynek volt mondható. A légideszant csapatok egy része az ellenséges csapatok között ért földet, és felmorzsolódott. A szárazföldi erők támadása kifulladásra vezetett, így a légideszant a tervezett egy-két nap időtartam helyett huzamosabb idejű harcra kényszerült az ellenséges vonalak mögött.

Számos egymástól elszigetelt ejtőernyős csoport kezdte meg harcát, és igyekezett egyesülni más csoportokkal. Más egységek – felismerve reménytelen helyzetüket – megkísérelték a visszaszivárgást a védelmi vonal másik oldalára, saját csapataikhoz. A ledobást követő tizedik napon az ellenség mögöttes területén lévő erdőben 600, a harmincötödik napon 1250 légideszant katona gyülekezett, akiket egy dandárba és egy zászlóaljba szerveztek. A csoportosítás felvette a rádiókapcsolatot a felsőbb parancsnoksággal, légi úton utánpótlást kért és kapott, eredeti feladata helyett felderítő és diverzáns tevékenységet végzett. Felderítő tevékenységük főként a Dnyeper mentén kiépített ellenséges védelmi vonalra irányult. Másfél hónappal a deszant kirakását követően a felsőbb parancsnokság utasította a légideszant csapatokat három helység elfoglalására, amellyel a szovjet 52. hadsereg Dnyeperen végrehajtott erőszakos átkelését támogatták volna. A deszant a kijelölt objektumokat elfoglalta,

azonban mivel nem rendelkezett megfelelő mennyiségű és minőségű páncéltörő tüzérséggel, azokat nem tudta huzamosabb ideig megtartani. Habár jelentős erőket kötött le mintegy négy napig, végül a kijelölt településeket a légideszant dandár feladta, és súlyos veszteségeket szenvedve a saját szárazföldi csapatok irányába vonult vissza, amelyekkel egyesülve folytatta a harcot.

Összességében a légideszant hadművelet a kedvezőtlen körülmények, a főerők támadásának kifulladására, a rossz technikai feltételek és a szervezési hibák miatt nem érte el eredeti célját, igaz, hogy jelentős ellenséges erőket kötött le és vont el. A veszteségek viszont igen jelentősek, 70 % felettiek voltak. A kudarcba fulladt légideszant hadműveletet követően Sztálin külön napiparancsban tért ki az eset tanulságaira, melyben kiemelte a vezetés hibáit, illetve kétségeit fejezte ki az éjjel végrehajtott légideszant bevetések létjogosultságát illetően.²³ A diktátor bizalma a Dnyeper-átkelést követően a magas veszteségek miatt megrendült a légideszant hadviselés sikerességében, és hosszú ideig nem is engedélyezett több hadműveletet. A légideszant csapatok kiképzett állományát ért veszteség mértéke egyébként sem tette volna lehetővé újabb légideszant hadművelet végrehajtását, a következő év folyamán a jelentős mértékű újjászervezésre volt szükség. A szovjet légideszant fegyvernem tevékenységében a Dnyeper-átkelés folyamán elszenvedett vereséget követően ismételen közel kétéves kényszerszünet állt be. *Ez az eset felhívja a figyelmet a felderítésnek, a meteorológiának, a szállító légierővel megvalósított együttműködésnek, a megfelelő méretű légi szállító kapacitásnak, az ellenséges légvédelem lefogásának, de leginkább a légideszant csapatok megfelelő mennyiségű és minőségű nehézfegyverzettel történő ellátásának fontosságára.*

1. 7. A mandzsúriai légideszant műveletek

A szovjetek a mandzsúriai támadó hadművelet folyamán, 1945 augusztusában *alkalmaztak ismét három dandár erővel légideszantot*. A Mandzsúria elleni, augusztus 9-én megindított támadás folyamán csapataik a határ átlépését követően sikerrel nyomultak az ország belseje felé. A japán katonai vezetés az ország fontosabb városainak, ipari körzeteinek megtartását tűzte ki célul, ezért az ott található fontosabb városok, *Harbin, Kirin, Csangcsun, Phenjan és Port Arthur* térségében vonta

²³ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püski, Bp. 2001. II. 31. o.

össze fő erőit. A városok irányába a támadás augusztus 12-én vette kezdetét. A japán csapatok Harbin és Kirin városoknál folytatták a harcot, így a szovjet 1. hadsereg előrevetett gépesített osztagainak a városok bevételéért folytatott harcait támogatandó, bevetették a légideszant csapatokat, a 7. légideszant-dandárt és más alakulatokat.²⁴ Kétnapi harc után az ellenség feladta *Harbin* és *Kirin* városokat.

A hadműveletek folyamán bebizonyosodott, hogy a légideszant csapatok kiszállítására összevont légi szállító kapacitás és a teherdeszant eszközök milyen jelentős szerephez juthatnak a korszerű gépesített hadviselés támogatásával kapcsolatban. A szovjet 6. gárda-hadsereg nagy mélységben tevékenykedő gépesített ékei a főerőktől és saját hadtápjuktól elszakadva, folyamatosan magas támadási ütemet diktálva törtek előre, hat nap alatt mintegy 300 km utat megtéve. Előrenyomulásuk az üzemanyagkészletek felhasználása miatt megtorpant. A 12. légihadsereg két légi szállító hadosztálya 400 szállító repülőgép bevetésével 940 tonna üzemanyagot juttatott el az ellenség mélységében tevékenykedő harcosi alakulatokhoz. Mivel a terep nem tette lehetővé a leszállást, az üzemanyagot ejtőernyővel dobták le.²⁵

A mandzsúriai hadműveletek folyamán a szovjetek légideszantot tettek be *Port Arthur*, *Liaojüan*, és *Dairen*, *Vanszan*, illetve *Tunghiao* és *Tailen* városok térségében, emellett Északkelet-Kínában *Jencsinél*, Észak-Koreában *Kanko*, *Kaishu*, továbbá *Heijo* és *Gensan* városok bevételékor. Kiemelt szerephez jutottak a légideszant csapatok augusztus 14-ét követően. Ekkor nagyobb esőzések kezdődtek, emiatt egyre fontosabbá vált az utak, csomópontok biztosítása a gépesített csapatok számára, így a légideszant csapatokat erre a célra is bevetették. A mandzsúriai küzdelmekben a városok védelmi rendszerének áttörésekor, illetve a fegyverletétel folyamatában megszálló-rendfenntartó feladattal bevetett ejtőernyős légideszant csapatok sikerrel járultak hozzá a harcok gyors befejezéséhez. *Mukden* városában két szovjet ejtőernyős zászlóalj ötvenezer japánt fegyverzett le.²⁶ *Csangcsun* elfoglalásakor a város repülőterére ledobott ejtőernyős zászlóalj elfogta Yamada tábornokot, és teljes törzsét. A *Sengjan* repülőterénél ledobott másik légideszant foglyul ejtette Henry Pu

²⁴ Tóth Loránd: Ejtőernyős deszant. Zrínyi kiadó, Budapest, 1987. 17. o.

²⁵ Uo.

²⁶ Gosztonyi Péter: A Vörös Hadsereg: a szovjet fegyveres erők története Európa, Budapest, 1993. 230. o.

Jit, Mandzsúria császárat. A katonai és a politikai vezetési rendszer hatékony bénítása meggyorsította a japán erők összeomlását.

További ejtőernyős és vitorlázógépekkel végrehajtott légideszant akciókra került sor a Vörös Hadsereg *Dél-Szahalín* elleni haditengerészeti deszant-hadműveletek végrehajtásakor. A sziget legdélibb részén elhelyezkedő stratégiai fontosságú kikötővárosok elfoglalása céljából haditengerészeti deszantot tettek partra 20-án és 24-én. Ezeknek a haditengerészeti deszantoknak, illetve az 56. lövészhadtest élen haladó alakulatainak a tevékenységét segítették elő a vitorlázó és szállítógépekkel a szigetre szállított légideszant alakulatok, amelyeket augusztus 24. és 25. közt vetettek be *Toyohara* város melletti repülőtérenél és *Sakaehama*, illetve *Odomari* városok térségében. A légideszant alakulatok önálló harctevékenysége egy nap időtartamot tett ki.

Légideszant alakulatokat alkalmazott a szovjet hadsereg a *Kuril-szigetek* ellen intézett, 1945. augusztus 18-án végrehajtott haditengerészeti deszant támadás támogatása céljából. Habár a szigetcsoport szinte teljes egészét a 18-án Kamcsatkáról indított offenzíva keretében foglalták el, a szigetlánc legdélebbi tagját, az *Iturup-szigetet* mégis egy külön haditengerészeti egység vette célba, amely a Japán–tenger kontinentális partvidékről indult, és Szahalint délről kerülve augusztus 28-án tett partra deszantot *Rubecu* városában. Ezt a műveletet támogatták a légideszant csapatok, amelyek a várostól délre értek földet ugyanazon a napon.

Összegezve a mandzsúriai légideszant hadműveletet megjegyzendő, hogy ezek a légideszant bevetések összességében három dandár erővel, egyenként azonban – a két nagyobb város, Harbin és Kirin térségében ledobott deszantok kivételével – zászlóalj szinten kerültek végrehajtásra. Mégis célszerű a mandzsúriai légideszant bevetéseket a hadműveleti szinten tárgyalni, a bevetések nagy száma, és időbeni, illetve térbeli koncentráltága miatt. A húsz légideszant bevetés közül négyet haditengerészeti deszant támogatása céljából hajtottak végre, további tizenhatot viszont a Szöul – Port-Artur – Harbin – Vlagyivosztko négyszögben vetették be öt-hat napon belül a gépesített egységek előrenyomulásának biztosítására. Az alkalmazott deszantok száma nagy volt, az egy alkalommal bevetésre kerülő erő rendszerint zászlóalj szintű. A bevetési mélységet úgy választották meg, hogy a légideszant önálló harctevékenysége ne haladja meg az egy napot, amit nem annyira a kis alkalmazási mélység, sokkal inkább a harckocsi csapatok magas támadási üteme garantált. A szovjetek mandzsúriai hadászati támadó hadműveletének – ezen belül a légideszant hadműveletnek – sikeressége a szovjet erők technikai és létszámfölényével is magyarázható.

1. 8. Harcászati légideszantok, ejtőernyős mélységi felderítő és különleges műveleti erők alkalmazása a háború folyamán

Az eddig felsorolt öt hadműveleti szintű légideszant alkalmazás mellett néhány zászlóalj-század szintű **harcászati légideszant** bevetésre is sor került a háború folyamán. Erre viszonylag kis számban került sor, a bevetések egy részénél haditengerészeti deszant tevékenységének támogatása céljából, tehát speciális esetben. A harcászati bevetések sem mindig zászlóalj vagy század szinten valósultak meg, hanem csupán szakasz kötelékben, esetenként diverziós feladatokkal, így – habár egy-egy konkrét harcászati mozzanat támogatása érdekében kerültek végrehajtásra – átmenetet képeznek a harcászati és a diverziós szint között. A teljesség igénye nélkül ismertetünk néhányat a harcászati légideszant bevetések közül.

1941 szeptember 22-én Odessza körzetében alkalmaztak kis erejű légideszantot **haditengerészeti deszant** partraszállásának támogatása érdekében. Az Odessza környékén vívott védelmi hadműveletek során a város bevételere törekvő román erők olyan területeket foglaltak el, ahonnan hatásos tüzérségi tűz alatt tarthatták a kikötőt. Ez jelentős mértékben megnehezítette a város védőinek tengeri úton történő utánpótlás-szállítását, ezért szovjet részről egy kombinált haditengerészeti-légi deszant művelet végrehajtását határozták el. A haditengerészeti deszant partra szállását követően egy 23 fős ejtőernyős csoport a partraszállás helyétől 4-5 km távolságra került bevetésre, éjjel. Megrongálták az ellenséges vezetékes hírközlés eszközeit, majd rajta ütöttek egy román zászlóalj-törzsrőn, és likvidálták annak állományát. A légideszant erői néhány órással önálló tevékenységet követően egyesültek a haditengerészeti deszant erőkkel, majd a nap folyamán megtisztították azokat a tüzérségi körleteket és ütegállásokat, amelyek veszélyt jelentettek a kikötőre.

A moszkvai csata folyamán **1941 december 14-15-én dobtak le légi-deszantot a Klin és Volokolamszk közti térségben**, zászlóalj erővel. A német 3. és 4. páncélos csoport Moszkvától északnyugatra tört előre, veszélyesen közel kerülve a fővároshoz. A kiszögélés felszámolása céljából indított támadást két szovjet hadsereg Dmitrov térségéből a Klin-Volokolamszk irányba. A német csapatok a támadás hatására, visszavonulásra kényszerültek. A zászlóalj erejű légideszantot a német csapatok visszavonulásának útvonalán dobták le éjjel, egy kis falu (Sloboda) közelében. A deszant feladata hidak felrobbantása, illetve a visszavonuló csapatok zaklatása volt. A légideszant zászlóalj kilenc napon keresztül folytatott önálló harctevékenységet a főerők beérkezéséig. Több helyen felrobbantotta a deszant a német erők ellátása szempontjából kulcsfontos-

ságú vasútvonalat is. A deszant sikeresen oldotta meg feladatait, miközben veszteségei is elfogadhatóak maradtak.

Haditengerészeti deszant tevékenységének támogatása céljából alkalmaztak zászlóalj erejű légideszantot a ***Kercs-félszigeten 1941 december 31-én***. A haditengerészeti deszantot a Kercs-félsziget két pontján, Kercs és Feodoszija városok térségében tették partra. Kercs városnál december 26-án, majd 30-án és 31-én csak kisebb erőkkel sikerült partra szállni. A jelentősebb erőket – három lövészhadosztályt – Feodoszijánál tették partra december 28. és 31. között. Mindkét partraszálló erő támadásának fő iránya a félsziget legkeskenyebb részénél – a Parpach földszorosnál - fekvő Ak Manaj városa volt, így a zászlóalj erejű légideszantot itt alkalmazták. A légideszantot TB-3 típusú szállító gépeken juttatták el a kidobási zóna fölé december 31-én. A földet ért deszant német tüzérségi állásokat támadt és foglalt el Ak Manaj térségében, ahol két napon át folytattak önálló harctevékenységet a fő erők beérkezéséig. A zászlóalj szintű harcászati légideszant mellett a kercsi hadműveletet megelőzően számos mélységi felderítő csoportot vetettek be, a hadművelet befejező fázisában pedig a nyugat felé visszavonuló német erők üldözésekor alkalmaztak kisebb csoportokban légideszantot a szovjetek.

1942 február 15-én zászlóalj erejű légideszantot vetettek be a Demjanszki katlannál. Itt hat német hadosztályt kerítették be a szovjet erők február 8-án. Február 15-én a katlanba zárt erők megsemmisítésének támogatása céljából két szovjet légideszant zászlóaljat dobtak le. A csoport megrongálta az ellenség vezetékes hírközlését és pusztította vezetési rendszerét is, végül azonban a deszant teljes állományát felszámolták a német erők. A katlanba zárt német erők sikeres harctevékenysége és szívós kitartása annak volt köszönhető, hogy naponta 170 repülőgép átlagosan 300 tonna szállítmányt juttatott el a német hadosztályoknak, így azok nem szenvedtek hiányt sem lőszerben sem élelmiszerben. A bevetett szovjet légideszant ereje aránytalanul kicsi volt a német erőkhöz képest, emellett elmaradt a főerők dinamikus támadása is, ami magyarázatul szolgálhat a kudarcra.

A szakirodalom²⁷ még néhány harcászati légideszant bevetésről – köztük haditengerészeti deszant támogatása érdekében alkalmazottról²⁸ is

²⁷ Glantz, David M.: The Soviet Airborne Experience. Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, 1984. 30. o.

– említést tesz. A harcászati légideszantok összegzett száma azonban nem sokkal haladhatja meg a tizet-húszat. Mivel az összes harcászati szintű bevetés egy részét a haditengerészeti deszantok támogatása tette ki, elmondható, hogy a szovjet légideszant tevékenységére a klasszikus szárazföldi harcászaton belül – a hadműveleti szintű deszantokhoz képest - kevésbé volt jellemző a harcászati légideszantok alkalmazása.

A harcászati légideszantok mellett nagy számban került sor 3-5 fős **ejtőernyős mélységi felderítő** csoportok bevetésére, amelyek könnyű fegyverzettel és felszereléssel voltak ellátva. A mélységi felderítő csoportok felderítési adatokkal szolgáltak a harcászati és hadműveleti szintű vezetés számára, illetve esetenként diverziós tevékenységet folytattak. A mélységi felderítő csoportok felderítési adatokkal szolgáltak a légideszant csapatok számára a deszantolási körlet pillanatnyi helyzetéről, előkészítő munkálatokat, ledobási zóna illetve leszállóhely megjelölést és repülésirányítási feladatokat végeztek, illetve részlegesen biztosították is a leszállóhelyet. Néhány példát sorolunk fel a felderítő és a diverziós alkalmazási területről is.

1941 júliusában és augusztusában két légideszant dandárt vetettek be Kijev térségében 3-5 fős mélységi felderítő, illetve 40-50 fős diverziós csoportokban. A diverziós csoportok hidakat robbantottak fel, raktárak és vasútvonalak felrobbantásával akadályozták az ellenséges hadtáp tevékenységet, továbbá támadták az ellenség vezetési rendszerét. A 3-5 fős rádióval felszerelt csoportok felderítést végeztek. Ezek a deszantok a feladat végrehajtását követően többségében nem tudtak visszatérni a saját vonalak mögé, mivel a német erők nagy ütemben nyomultak az ország belső területei felé. Az átszivárgásra képtelen deszantok állománya csatlakozott a partizánokhoz. Az ilyen típusú alkalmazásnak – deszantok alkalmazása védelmi hadművelet folyamán, a saját erők gyors visszavonulása közben – megmutatkozott az a hátránya, hogy a dandárok kiképzett ejtőernyős állománya szinte teljes egészében elveszett.

Egy **Majkop** melletti repülőteret támadtak meg **1942 októberében** egy 40 fős deszant-csoporttal. A deszantot 15 fős biztosító csoportra és 25 fős diverzáns csoportra osztották. A deszant ledobását megelőzően a légierő bombázói csapást mértek a repülőteret biztosító légvédelem ütegállásaira, illetve bombázta a repülőteret. A diverzáns akció folyamán a

²⁸ Szagajak, P. – Ciganok, A.: Légideszantok alkalmazása a Nagy Honvédő Háborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 1. sz. 229. o. – Novorosszijszk, 1943. február.

légierő a repülőtérré vezető utak bombázásával igyekezett megakadályozni az ellenséges tartalékok előrevonását. A deszant a ledobást követően felvette a kapcsolatot két helyismerettel rendelkező partizánnal, majd behatolt a repülőtérré. A 62 ellenséges repülőgépből 22-t sikerült megsemmisíteni a légideszant állományának.

A szovjet hadseregben is létezett egy jórészt a légideszant fegyvernem harceljárásán alapuló, de a légideszant fegyvernem alakulataitól szervezetszerűen elkülönített **különleges hadviselésre alkalmas erő, a Szpecnaz**, (szilü szpecialnovo naznasenyija – különleges rendeltetésű erők) melynek egyes csoportjait jellemzően ejtőernyővel juttatták ki a mögöttes területre, és amely szorosabb együttműködést valósított meg a katonai hírszerző, illetve titkosszolgálati szervekkel. A Szpecnaz leginkább diverziós és szabotázs akciókra, illetve részben ügynöki együttműködés megvalósítására, továbbá mélységi felderítő járőrözésre, széleskörű információ gyűjtésre létrehozott alakulat volt. Az első Szpecnaz bevetésre 1930-ban került sor, amikor egy kis csoportot dobtak le ejtőernyővel egy hadgyakorlaton azzal a céllal, hogy az ellenség hátába hajtsanak végre akciókat. A szovjet ejtőernyős csapatok és a Szpecnaz ezt követően párhuzamosan fejlődtek. A fő szállítási mód az ellenség hátába ejtőernyős ugrással történt, míg visszafelé átszivárogtak az ellenséges frontvonalon. A második világháború folyamán, 1942-től minden frontot és katonai parancsnokságot megerősítettek egy **„robbantási szakértőkből”** álló Szpecnaz zászlóaljjal.²⁹ Ezeket az alakulatokat „műszaki zászlóalj” illetve **„műszaki dandár”** névvel illették. Az itt szolgáló katonákat kiképezték mélységi felderítő járőrözésre, robbantások és szabotázs tevékenység végrehajtására, terep és éjszakai tájékozódásra, szökésre és bujkálásra, valamint az erdőkben, mocsarakban és a tundrán való túlélésre. Felderítették és támadták az ellenség vezetési pontjait és utánszállításait. Megvédték a hidakat és vasúti csomópontokat a visszavonuló ellenség robbantásától, vagy szükség esetén ők robbantották fel azokat. Rádiósaik bemérték az ellenséges parancsnokságok és hírközpontok pontos helyét, és zavarták az ellenség rádióösszeköttetését.³⁰ Tevékenységük folyamán széles körben támaszkodtak a helyi lakosságra, illetve a partizáncsoportokra. Alkalmask voltak az ellenség mögöttes területén működő ellenállási tevékenység (partizánharc) támogatására is. Ilyen feladatra a háború

²⁹ Terry White: A világ elit katonái. Zrínyi, Bp. 1992. 120. o.

³⁰ Földi Pál: Szpecnaz. Anno kiadó, Budapest, 2002.

folyamán mintegy 37000 fő³¹ specialistát dobtak le ejtőernyővel, ami igen jelentős erőt képviselt. Az alábbiakban néhány példát említünk meg tevékenységükből.

Az Északkeleti Fronton, *Novorzhev* térségében vetettek be egy 23 fős csoportot **1943 március 11-én**. A partizánokkal együttműködve robbanótölteteket és késleltetett időzítésű aknákat helyeztek el és robbantásokat hajtottak végre mintegy 8 km. vasútvonalon és közúton, továbbá hatékonyan pusztították a telefonhálózatot és felrobbantottak 17 hidat és 16 vonatot. Az **1943-as júliusi szovjet offenzívát** megelőzően harmincöt kilencfős csoportot, összesen 316 főt vetettek be a Kalinyini Front támadásának támogatása céljából, 300 km mélységben az ellenséges vonalak mögött. Ezek a csoportok 3500 robbantást hajtottak végre a német vasúti szállítások megakadályozása érdekében. 1943 telén a szovjet különleges hadviselés csoportok összesen 576 vonatot siklattak ki, és több mint 300 közúti és vasúti hidat robbantottak fel. A kurszki csata idején szintén nagy mennyiségben alkalmazták ezeket a néhány fős csoportokat az ellenséges vonalak mögött, komoly eredményeket elérve. A japánok elleni hadműveletek folyamán **Mandzsúriában, Dél-Szahalinon és a Kuril-szigeteken** raktárbázisok pusztítása, illetve létfontosságú alagutak megóvása volt a csoportok feladata.³²

Összegezve a harcászati légideszantok, ejtőernyős mélységi felderítő és különleges műveleti erők alkalmazását a háború folyamán, megállapítható, hogy a szovjet harcászati-hadműveleti gyakorlatban két szinten jelent meg markánsan a légideszant: jelentős erőket vetettek be dandár, esetenként hadtest szinten, emellett szintén jelentős erők bevetésére került sor kis raj-szakasz méretű csoportokban diverziós, illetve mélységi felderítő feladatokkal. A két szint közötti zászlóalj-század méretű bevetésekre viszont ritkán került sor.

³¹ Mucs Sándor – Kovalcsik József: A légideszant csapatok fejlődésének áttekintése a két világháború között és alkalmazásuk a második világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 59. o.

³² David Miller – Gerhard Ridefort: Korszerű elit alakulatok. Kossuth, Bp. 1993. 70. o.

Felhasznált irodalom:

1. A második világháború története 1939-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981.
2. **Bombay – Gyarmati – Turcsányi:** Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999.
3. **David Miller – Gerhard Riedfort:** Korszerű elit alakulatok. Kosuth, Bp. 1993.
4. **Dombi Lőrinc:** Selyempupolák: fejezetek az ejtőernyő történetéből. Zrínyi, Budapest, 1993.
5. **Földi Pál:** A Barbarossa hadművelet. Anno kiadó, Budapest, 2003.
6. **Földi Pál:** A második világháború katonai története. Anno kiadó, Budapest, 2001.
7. **Földi Pál:** Szpecnaz. Anno kiadó, Budapest, 2002.
8. **Glantz, David M.:** The Soviet Airborne Experience. Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, 1984
9. **Gosztonyi Péter:** A Vörös Hadsereg: a szovjet fegyveres erők története Európa, Budapest, 1993.
10. **Hajdó József:** Légideszantok a korszerű harcban. Zrínyi kiadó, Budapest, 1965.
11. **Kováts – Lugossi – Nagy - Sárhidai:** Tábori Tüzérség. Zrínyi, Bp. 1988.
12. **Kurt Student:** Airborn Forces. In: Liddel Hart: The Red Army, Harcourt, New York, 1956.
13. **Mrazek, James E.:** Fighting Gliders of World War II. St. Martin's Press, New York, 1982.
14. **Mucs Sándor – Kovalcsik József:** A légideszant csapatok fejlődésének áttekintése a két világháború között és alkalmazásuk a második világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 3.-72. o.
15. **Olaf Groehler:** A légiháborúk története, Zrínyi, Budapest, 1983.

16. **Pitt, Barrie:** The Military History of World War II. Chancellor Press, 1994, London
17. **Poór István** (szerk.): Harckocsik és páncélozott járművek típuskönyve. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.
18. **Szabó József** (főszerk.): Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995.
19. **Szabó Péter – Számvéber Norbert:** A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Pudedlo kiadó, Budapest, 2001.
20. **Szagajak. P. – Ciganok, A.:** Légideszantok alkalmazása a Nagy Honvédő Háborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962./1.
21. **Szántai József:** Tábori tüzérség az első és a második világháborúban Zrínyi, Budapest. 1984.
22. **Terry White:** A világ elit katonái. Zrínyi, Bp. 1992.
23. The Great Book of Tanks. Krause publications, Iola, USA, 2000.
24. **Tim Bean – Will Fowler:** Szovjet harckocsik a II. világháborúban. Hajja és Fia Könyvkiadó, Debrecen, 2004.
25. **Tóth Loránd:** Ejtőernyős deszant. Zrínyi kiadó, Budapest, 1987.
26. **Tóth Loránd:** Ejtőernyők, siklószárnyak. Móra kiadó, Budapest, 1987.
27. **Turcsányi Károly:** Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban, Honvédelem, 1988/8.
28. **Varsányi Ernő:** Típusgyűjtőknek: Gribovszkij G-11 In.: Repülés-ejtőernyőzés, 1985. 7. sz. 14. o.
29. **William J. Spahr:** Sztálin hadvezérei. A szovjet vezérkar 1917 – 1945. LAP-ICS könyvkiadó, Budapest, 1998.
30. **Zsukov, G. K.:** Emlékek, gondolatok. Kossuth – Zrínyi, Budapest, 1970.

A II. RÉSZ, folytatásként a folyóirat 2005/1. számában kerül közreadásra.